

Læserbreve, højst 100 ord, debatindlæg, højst 400 ord, og Kroniker, ca. 2.100 ord, indsendes via vores hjemmeside: politiken.dk/debatindlaeg
 Indlæg til nettet skal også sendes via denne adresse.

Redaktionen forbeholder sig ret til at redigere i indsendte tekster og til også at bringe teksterne på politiken.dk/debat. Vi bringer kun tekster alene sendt til Politiken. Opstår der problemer, kan du ringe til os på 33 47 12 00 eller 70 15 01 01.

POLITIKEN MODTOG I GÅR 80 læserbreve og debatindlæg
 4 læserbreve og debatindlæg handlede om klima og miljø

VIGGO HØRUP
 (1841-1902)
 STIFTER AF
 POLITIKEN I 1884

EDVARD
 BRANDES
 (1847-1931)
 STIFTER AF
 POLITIKEN I 1884

Redaktionschef:
 Mads Zacho
 Teglskov

Debatredaktører
 Kenneth Lund,
 Tarek Omar og
 Milla Mølgaard

Jourhavende
 Tarek Omar

Analyseredaktør
 Poul Anders Aarøe
 Pedersen

Lederkollegiet
 Marcus Rubin

Kronikredaktør
 Marcus Rubin

Debat
 Rådhuspladsen 37,
 1785
 København V
 Telefon, Debat
 33 47 12 00
 Telefon, Kronik
 33 47 24 03

Nutidens kolonialisme er digital

Den digitale kolonisering er i fuld gang flere steder på det afrikanske kontinent og truer ikke kun med at sprede misinformation og manipulation, men også vold og ustabilitet.

TECH

SILAS L. MARKER, MAD S VESTERGAARD, VINCENT F. HENDRICKS
 CENTER FOR INFORMATION OG BOBLESTUDIER (CIBS), KØBENHAVNS UNIVERSITET

For nylig beskyldte den ugandiske oppositionspolitiker og afrobeat-stjerne Bobi Wine Danmark for at sponsorere undertrykkelse i Uganda med støtte på næsten 1 milliard kroner. Hans budskab var, at der skulle knyttes betingelser til støtten, og at den ellers ikke skulle gives. Den ansvarlige minister på området, udviklingsminister Ulla Tørnæs, forsvarede beslutningen med, at støtten ville gøre en forskel for almindelige mennesker i området.

En ting er sikkert: Desuagtet pæne ord og velmenende intentioner har vestlige aktørers projekter i det globale syd store konsekvenser for de mennesker, der bor der. Men der er penge at hente, og det har en industri, hvis indflydelse vi kender alt for godt fra især Cambridge Analytica-skandalen, fået øje på.

Hvad er digital kolonialisme? Tidligere kom koloniherrerne til 'den nye verden' med skibe og udvidede deres imperier ved at bygge togskinner, landbrug og infrastruktur.

Nutidens kolonister er digitale; de indfører kommunikationsinfrastruktur som sociale medier for at høste data og tjene penge på det. Det truer spirende demokratier i det globale syd, der oplever en eksplosion af fake news og misinformation med stammevoild og demokratisk ustabilitet til følge. Digital kolonialisme kan karakteriseres som en decentraliseret udvinding af data fra borgere uden deres tydelige samtykke via sociale netværk udviklet og ejet af vestlige tech-firmaer. Strukturen består af fire primære aktører:

1) Tech-firmaerne, der ejer og udvikler teknologien og infrastrukturen til da-

taudvinding samt målretning og distribution af budskaber.

2) Reklame- og konsulentfirmaerne, der bruger teknologien fra ovenstående tech-firmaer.

3) De lokale virksomheder, politiske partier, organisationer og grupper, som betaler reklame- og konsulentfirmaerne for at hjælpe dem med at få deres respektive budskaber igennem og sætte dagsordenen.

4) Borgerne, der både spiller rollen som datakilder for tech-firmaerne fra punkt 1 og målgrupper for punkt 2 og 3.

For tech-virksomhederne er borgernes data ligesom naturressourcer: De er til for at blive udvundet og solgt som varer til kommercielle og politiske interesser, der skal kende deres målgrupper, så de kan sælge politiske budskaber, sætte dagsordenen eller direkte sælge produkter til borgerne. Denne forretningsmodel kender vi også fra Vesten: Det, at noget umiddelbart er gratis at bruge, betyder i virkeligheden, at brugerne er produktet.

SOCIALE MEDIER som Facebook, der bli-

ver mere og mere udbredt på eksempelvis det afrikanske kontinent, er centrale, når det handler om at nå ud til offentligheden. Men hvad der er viralt, er ikke altid sandt, og sandheden er ikke altid viral – og misinformation sætter ofte tryk på den vrede og det had, der lige nu truer stabiliteten i mange afrikanske lande.

Her er et par eksempler:

I Kenya kunne man op til valget i 2017 læse på fake news-hjemmesiden FP News, at oppositionslederen Raila Odinga havde arrangeret angreb på landbrug ejet af hvide, og at han var personligt involveret i konflikten i Sydsudan. Ifølge eksperter kan fake news og misinformation som dem på FP News have været årsagen til de omsiggribende stammeuroiligheder i forbindelse med de kenyanske valg i 2013 og 2017, hvor tusinder af kenyanere mistede livet, og atter tusind blev fordrevet.

Misinformation er ikke kun et stort problem i Kenya. I februar 2018 spredtes falske nyheder på de sociale medier i Nigeria om, at en gruppe hyrder angreb og dræbte folk på Lagos-Ibadan-vejen i landets Ogun-provins. I juni samme år be-

Arkivtegning:
 Philip Ytounmet

“ Vi skal kræve af tech-firmaerne, at de tager et ansvar for at sørge for, at deres teknologi ikke bruges til at undertrykke

gyndte en række billeder at cirkulere på de sociale medier, der efter sigende skulle forestille nye stammerelaterede angreb, men billederne var i virkeligheden mellem 2 og 7 år gamle.

Begge lande har ustabile politiske systemer og stærke spændinger mellem flere af deres stammer. I den slags politiske miljøer er fake news og misinformation ren benzín på bålet.

I Sydsudan er det blevet en almindelig taktik at sprede billeder og videoer fra andre afrikanske konflikter med budskabet om, at ens politiske modstandere har begået et angreb – gerne med et logo-stempel fra internationale nyhedsorganisationer som Associated Press. Ligesom i Kenya er regeringen i Sydsudan også blandt dem, der manipulerer. Konsekvenserne er til at tage at føle på: Ifølge både FN og uafhængige eksperter er fake news og manipulation med til at skubbe det borgerkrigsramte land imod et folke-mord. De sociale og politiske konsekvenser er mildest talt enorme for de almindelige borgere i landene; deres sikkerhed og selvbestemmelse er stærkt truet.

Men for tech-giganterne og konsulentfirmaerne er det ren forretning: Tidligere i år kunne man i en video se topfolk fra Cambridge Analytica, som Kenyas præsident, Kenyatta, hyrede, prale med, hvordan de fra ende til anden ville køre præsident Kenyattas valgkampagne. »Vi vil iscenesætte det hele«, som lederen af Cambridge Analyticas politiske afdeling, Mark Turnbull, udtalte i videoen.

I et referat fra 2016 vurderer Facebooks vicedirektør, Andrew Bosworth, at den negative brug af firmaets platform – det kunne være et terroristangreb, for at bruge hans eget eksempel – blev opvejnet af Facebooks langsigtede mål. For de digitale koloniherrer synes målet altså at hellige midlerne og de store konsekvenser for befolkningerne i lande som Kenya, Nigeria og Sydsudan.

Landene som Kenya, Nigeria og Sydsudan har ingen eller kun begrænsede databeskyttelseslove, hvilket gør landenes borgers data til en veritabel (og profitabel) buffet for de digitale koloniherrer. Det gør det nemt for dem at høste data om borgernes adfærd og bruge dem til at ramme de rigtige grupper med de budskaber, der afføder de mest mobiliserende følelser: frygt, vrede og had. Som Lucy Purdon fra Institute for Human Rights and Business udtaler til mediet Vice:

»Den potentielle dataindsamling kan være ekstremt påtrængende og også vedrøre følsomme personlige data som en persons etnicitet. I et land som Kenya, hvor der er en historie for etniske spændinger med politisk vold til følge, er kampagner baseret på dataanalyse og profilering ubetrukket land fyldt med store risici. Med andre ord truer digital kolonialisme med at gøre unge demokratier under udvikling til postfaktuelle med mere datadrevne misinformation og manipulation, hvilket vil medføre yderligere stammevoild og ustabilitet.

De nye digitale koloniherrer, som både afføder, finansierer og profiterer af splittelse og polarisering, kan kun stoppes effektivt gennem en samlet front af aktører, der arbejder sammen for politisk selvbestemmelse, demokrati og udvikling af det afrikanske kontinent på dets egne præmisser.

Måske har Bobi Wine fåt i noget, når han siger, at vi skal stille krav til de undertrykkende regimer – men vi skal også kræve af tech-firmaerne, at de tager et ansvar for at sørge for, at deres teknologi ikke bruges til at undertrykke. Det handler om at undgå, at et kontinent, hvis borgere historisk set er blevet tvunget i jernlænker, får en fremtid i usynlige lænker bestående af nuller og etaller.

KRONIKEN 23. oktober 2018

Sproglig public service i et århundrede

KAREN SKOVGAARD-PETERSEN

Den store Ordbog over det danske Sprog er en af de store bedrifter i dansk kulturhistorie. Det var ildsjælen Lis Jacobsen, der pustede liv i det. Og hun inddrog hele landet.

Karen Skovgaard-Petersen er direktør i Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.

DEN STORE ORDBOG over det danske Sprog fylder 100 år.

I 1918 så første del dagens lys, og herefter gik det slag i slag frem til 1956. Bind for bind udkom det store værk – 28 bind blev det til.

Det er en af de store bedrifter i det 20. århundredes danske kulturhistorie, sprogvidenskab og folkeoplysning hånd i hånd.

I dag er det dens efterfølger, Den Danske Ordbog, der tager sig af at beskrive det moderne danske ordforråd. Og selv om digitalisering og internet nu til dags sætter helt andre vilkår for ordbogsarbejdet, er de fælles om væsentlige grundprincipper.

Det var det nystiftede Danske Sprog- og Litteraturselskab der stod for udgivelsen af Ordbog over det danske Sprog. Leder og dynamisk drivkraft gennem alle årene var selskabets første leder, Lis Jacobsen, den største igangsætter i dansk åndsliv i 1900-tallet, som hun er blevet kaldt.

Men hun og hendes ordbogsteam begyndte ikke på bar bund. Et stort forarbejde var gjort af filologen Verner Dahlerup. Han var så småt begyndt allerede i 1882, og i 1901 tegnede han forlagskontrakt, men efterhånden måtte han indse, at det oversteget én mands formåen, og fra 1915 overgik arbejdet til Det Danske Sprog- og Litteraturselskab med Gylden-dal som forlag og med Carlsberg og staten som økonomisk fundament.

STORVÆRK. Det tog årtier at lave den store danske ordbog. Det krævede en ildsjæl som Lis Jacobsen at få skabt værket, som fylder 100 år i år. Foto: Thomas Borberg

DET VAR BÅDE Dahlerups og Lis Jacobsens grundtanke, at den nye ordbog skulle beskrive det danske sprog, som det faktisk blev brugt på skrift og i tale.

Samme princip lå bag flere samtidige

store, nationale ordbogsarbejder i Holland, England og Sverige, men i dansk sammenhæng var det ikke nogen selvfølge.

Den nærmeste forgænger på det dan-

ske ordbogsmarked, den allerede noget bedagede Molbechs Ordbog fra 1833, havde haft som erklæret hensigt at udelade alle ord, der støder et for »Sprogbrugen dannet Øre og den finere Sprog-sands og i stedet at opdrage sine Læsere i det rene, det dannede Skrift-sprogs rigtige Brug«.

Oftentimes vækker ord anstød. Det er ikke alle, der synes at 'fuck' og 'shit', den moderne pendant til 20'ernes gadedrenge-sprog, hører hjemme i en ordbog

og forklare deres betydning, historie og udtale. »De Ord, som Gadedrenge skriver med Kridt paa Muren, tilhører dog alligevel Sproget, og bør derfor være fine nok til at indlemmes i en Ordbog over det danske Sprog«, som Lis Jacobsen forklarede i Politiken 21. april 1920.

I jagten på nye ord gik Lis Jacobsen nye veje. Offentligheden blev mobiliseret. Gennem aviserne blev befolkningen opfordret til at bidrage med autentiske eksempler på brug af ord og vendinger. Sproget var et fælles anliggende.

»Hele det danske Folk søges som Medarbejdere til det nationale Storværk«, lød en overskrift på et interview med Lis Jacobsen (21.4.1920). Og blader man igennem aviser fra de tidlige 20'ere, vil man ikke sjældent støde på efterlysninger fra ordbogsredaktionen.

»Til den danske Ordbog, som Fru Lis Jacobsen med saa stor Flid arbejder paa, ønsker Fruen Besked om, hvor følgende Ord og Citater stammer fra: frisk fra Fad, have i frisk Erindring. Desuden spørges, om nogen kender Substantivet Gims (Tingest, Dims) og Verbet gimse« (22. febr. 1923).

RESPONSEN VAR overvældende. Det strømmede ind med forslag og oplysninger; det var crowdsourcing, længe før nogen havde fundet på det begreb.

Sproget, det sprog, vi er fælles om at bruge hver dag, var også dengang noget, mange mennesker var levende optaget af.

Men ikke alle, især ikke alle Lis Jacobsens akademiske kolleger, brød sig om hendes aktivistiske mobilisering af offentligheden, og fra midt i 20'erne hørte dagspressens efterlysninger af ord og vendinger op. Og samlet set kom det folkelige bidrag til at spille en forholdsvis beskedent rolle.

Ordbogens eksempler blev hovedsagelig hentet fra skønlitteratur skrevet af anerkendte forfattere.

LÆSERNE MENER

SPROGPEDANT

Axel Holm, Trægården 24, København:
I Politikens ugentlige sprog-rubrik introduceres 22.10. begrebet 'sprogpedant'. Det konkrete eksempel er en person, der er tilfreds med, at ordet 'follower' er blevet erstattet af 'følger'. Det giver anledning til at spørge: Forudsat at det danske kommunikerer lige så effektivt, er det så ikke lidt dumsmært at sige, at et engelsk ord er bedre end et dansk? Det ville være beklageligt, hvis ordet 'sprogpedant' skal til at bruges for at shame alle dem, der mener, at det danske sprog i sin utrolige mangfoldighed er i stand til meningsfuldt at beskrive en betydelig del af nutidens nye fænomener.

SKAMMELIGT

Ulla Jessing, Grønnevej 255, Virum:
En ny undersøgelse fra Institut for Menneskerettigheder har afsløret, at integrationsydelsen ikke er stor nok for familier med børn. De har ikke nok penge til mad, medicin og bolig. Det fører til, at de må leve med deres børn i armod, som i gamle dage. Men integrationsminister Inger Støjberg mener meget typisk for hende, at hvis hun skulle justere integrationsydelsen, ville det nærmere være i nedgående retning. Ifølge DR overvejer regeringen at sætte ydelsen ned med 2.000 kroner om måneden.

Majbrit Berlau, formand for Dansk Socialrådgiverforening, har advaret om, at fattigdommen vokser i Danmark, og at det går hårdt ud over de mange børn, som ikke har de samme muligheder som deres kammerater, hverken nu eller i fremtiden.

Det er skammeligt og må stoppes.

Integrationsydelsen må forhøjes, hvis vi vil være en velfærdsstat. Kontanthjælpsloftet må afskaffes, ligeså alle de andre lave ydelser. Det må sikres, at alle børn i landet har lige muligheder i livet, og at fattigdommen ikke vokser.

VI HOLDER PÅ PENGENE

Peter Skjødt, Vigerslevstræde 12, Valby:
Trods opsving holder danskerne på pengene.

Sådan går det naturligvis, når borgerlige regeringer systematisk har udhulet flexicurity-modellen.

EN OMMER, RUBIN

Thomas Rodin, Otte Ruds Gade 55, Aarhus:
I søndagens leder 21.10. giver MR (Marcus Rubin) den ellers gas. »Alternativet forhindrer pressen i at gøre sit arbejde«, »det er en absurd mundkurv – og med lidt ekstra schwung: »den totalitære partiinstruks«. Bare rolig Marcus, der er fortsat masser af åbenhed og demokrati i Alternativet, og du skal nok få lov til at gøre dit arbejde. Måske skal du (gen-)læse Sebastian S. Kjeldtofts interview med Alternativet i Politiken 20.10.18 og finde svar på, hvorfor processen er, som den er? Men begyndt nu med at læse lidt om berufsverbod og betydningen af ordet. Her har du ramt helt uden for skiven.

KHASHOGGI

Leif Mentzel, Grenågade 12, København:
Guds eget land, Donald Trumps USA, som gerne vil diktere verdensordenen samt økonomiske sanktioner mod Iran, er virkelig kommet i klemme.

Det er sket på grund af Saudi-Arabiens dødspatrulje til landets eget konsulat i Tyrkiets hovedby, Istanbul, hvor journalisten Khashoggi så brutalt er blevet likvideret. En rimelig troværdig forklaring kalder Trump Saudiernes 'dødsforklaring', ikke mindst med tanke på alle de milliarder af Saudi-dollars for køb af militærudstyr, som det også handler om. Mærkeligt, vi ikke har hørt, hvorvidt man har bedt om at få liget udleveret.

Ruslands giftangreb i England udløste diplomatudvisning fra mange vestlige lande. Saudi-Arabiens mord i Tyrkiet udløser ingenting
Svend Erik Laursen

INGEN KONSEKVENSER?

Svend Erik Laursen, Asser Rigs Vej 15, Randers:
At Rusland, Saudi-Arabien og mange andre lande myrder deres borgere, hvis de kritiserer magthaverne, kommer ikke bag på nogen. Problemerne opstår, hvis de myrder deres borgere i andre lande.

Ruslands giftangreb i England udløste diplomatudvisning fra mange vestlige lande.

Saudi-Arabiens mord i Tyrkiet udløser ingenting.

USA's diktatorvenlige præsident, Donald Trump, udstavte mange russiske diplomater, hvorfor sker noget tilsvarende ikke i dette tilfælde?

Danmark udstavte også et par russiske diplomater, men der sker ingenting i det saudiarabiske tilfælde. Hvorfor? Skal kongehuset på en ny tur til Saudi-Arabien og sælge danske varer?

Udenrigsminister Anders Samuelsen, vis dig som et mandfolk, og udvis et par diplomater.

PÅ EGET ANSVAR

Stig Balk-Møller, Borgergade 142, København:
Udenrigsministeriet laver løbende vurderinger af risikoen for rejser til forskellige lande. Fremmede landes ambassader ligger juridisk på hjemlandets jord, med hvad det indbærer af fremmede retslige forhold.

Man kunne overveje en risikovurdering af at træde ind på Saudi-Arabiens ambassade i Hellerup.

Eller i det mindste sætte et skilt op udenfor med teksten: 'Indgang på eget ansvar'.

POLITISK UKORREKT

Leif Søndergaard, Langelinie 100, Odense:
Det er in at tale fordømmende om politisk korrekthed. Er det bedre at være politisk ukorrekt?

Dækker det ikke blot over, at folk vil have lov til at lufte deres indre svinehund i fred?

FEST UDEN OVERFORBRUG

Inger Stauning, Guldagervej 26, Vanløse:
Dagens gode nyhed i Politiken 22.10.: Danskerne ønsker ikke at bruge penge på mere overforbrug! I stedet ønsker vi grøn omstilling og klimaklog politik.

SKYLDIG OG STOLT

Daniel Panduro, folkeskolelærer, kommunalbestyrelsesmedlem (EL), Frederiksberg:
Hvis Alex Ahrendtsen (DF) mener, at det er indoktrinering at uddanne eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre, er jeg som lærer skyldig. Skyldig og stolt af mit arbejde.

DAGENS CITAT

Der er politikere, som har været rigtig gode til at skaffe penge til motorveje, og det er jo blandt andet, fordi der simpelthen er flere jyske folketingspolitikere, end deres vælgertal egentlig berettiger til. Og omvendt er der færre, der kæmper for Nordsjællands og Københavns interesser
Jan E. Jørgensen, mf (V).
I TV 2 Lorry

Holsteins kritik bygger på misforståelser

REPLIK

SVEND AAGE MADSEN, FORSKNINGSLEDER, PH.D., RIGSHOSPITALET

MIA HOLSTEIN fra Cepos og Det Etsiske Råd kommenterer 20.10. et projekt om tidlig opsporing af fødselsdepression hos mænd og kvinder, som jeg har stået i spidsen for. Desværre bygger kommentarerne på nogle fejltagelser om projektet. De misforståelser ryddede jeg ellers op i på mødet i Etsisk Råd 22.2., da jeg var til afhøring om tidlig opsporing. Her var indlægsskriveren også til stede.

Men igen: Vores projekt var for det første ikke et kontrolleret forskningsprojekt, men et praksisprojekt, der skulle vise, om vi, allerede før barnet bliver født, kan opspore de fødselsdepressioner, som vi fra dansk og international forskning i

forvejen ved plager omkring 10 procent af kvinderne og 8 procent af mændene, hvilket vi kunne. Men i sådan et projekt giver det jo ikke mening at tale om repræsentativitet eller randomisering, som Holstein efterlyser.

For det andet sker der ingen overdiagnosticering ved en screening. En screening viser en risiko for en lidelse. Diagnosticeringen sker først ved en psykolog-samtale efterfølgende. Alle, der var i risiko, fik tilbud om en psykologssamtale inden for en uge. Næsten alle tog imod det, og nogle fik afklaret, at de ikke havde en fødselsdepression, mens andre havde lidelsen og fik et behandlingsforløb.

For det tredje: Spørgsmålet er så, hvordan det påvirker den lille gruppe, som får at vide, at deres svar på de validerede spørgeskemaer kan tyde på, at de kan være i risiko for at have eller være ved at udvikle en fødselsdepression, men som ikke har det. De fik i projektet alle en samtale

med en psykolog og fik f.eks. at vide, at deres svar handler om, at de er lidt stressede. Kan det være værre, end at vi ikke finder og hjælper dem, der faktisk har en fødselsdepression? Om dem ved vi, at det er en meget hård lidelse for dem selv, for deres partner og for barnet. Det er et fantom, problemstillingen drejer sig.

Jeg mener, at det etisk rigtigste valg er at finde og hjælpe dem, som virkelig lider og har nogle problemer, som vi kan afhjælpe, men som ubehandlet kan få indvirkning på barnets udvikling.

Vores projekt viste, at vi kan indlede behandling seks måneder tidligere, end man ellers har kunnet. Det er et fantastisk positivt forebyggende fremskridt. Den påståede skade – som jeg ikke har modt eksempler på endnu – ved at komme til en samtale og få konstateret, at man ikke har lidelsen, bør ikke forhindre, at de trængende får hjælp. Det ville være uetisk.

Nej, prøveklare elever er ikke nødvendigvis uddannelsesparate

UDDANNELSE

MALENE ARP OG MORTEN SAMSØ SCHMIDT, HHV. LÆRER, CAND.MAG. I DANSK OG LÆRER, CAND.MAG. I PÆDAGOGIK, UDDANNELSESSTUDIER OG HISTORIE

HVORNÅR VALGTE vi, at færdigheder, mekaniske processer og individorienterede unge var vigtigere end problemløsende, samarbejdsorienterede og innovative unge?

De prøveklare klarer prøven bedre, skriver Matematikfessor, der er et firma, der blandt andet har specialiseret sig i at træne elever til at blive prøveklare, og som mange af andets skoler bruger. Når elever træner de prøver, de skal op i til den afsluttende prøve efter 9. klasse, bliver de bedre til at løse lige præcis den slags opgaver. De bliver opmærksomme på, hvilke opgaver det kan betale sig at regne ud, for at sikre sig en middelkarakter, og hvilke opgaver de skal have løst for at få en karakter over middel. De bliver trænet til at løse de rette opgaver, før de går i gang med de mere komplekse. Der er på den måde fokus på delen i højere grad end på helheden.

Når de træner på den måde, bliver de bedre til at løse specifikke opgaver med specifikke regnemetoder med henblik på

at få en specifik karakter. Selv om strategien betyder, at mange formår at løfte deres karakter, er problemet bare, at eleven ikke trænes i at anvende den tilegnede viden til at konstruere ny viden. Den stilning, de på den måde kvalificerer sig til at varetage, findes ikke på et arbejdsmarked. Den bliver varetaget af en robot. De prøveklare er altså ikke nødvendigvis uddannelsesparate.

Det er ikke så underligt, at der er stort fokus på karakterer og resultater både hos regeringen, virksomheder, forældre

og elever. Det handler ganske simpelt om, at karaktererne er blevet afgørende for en elevs mulighed for videreuddannelse. Karakterkravene for at komme i gymnasiet er steget, samtidig med at de faglige krav til, hvad eleverne skal kunne, når de går ud af grundskolen, er steget.

Mange elever bliver klemt i et system, hvor de enten presses for meget i jagten på høje karakterer eller falder udenfor og giver op, når karaktererne ikke er høje nok. Nogle forsøger sig med private tilkøbte turboforløb, regeringen lokker

med bonuspenge til skoler, der formår at løfte karaktergennemsnittet, og eleverne lærer det, de skal lære for at mestre en test, og på den måde lykkes det dem at få en højere karakter.

Men hvor er læringsglæden? Hvordan lærer eleven at tænke selvstændigt, tænke nyt, innovativt og problemløsningsorienteret? Kan et videnssamfund bygges på mennesker med standardiserede svar? Prøver og tests kan mange ting, de kan være et udmærket værktøj til at vise, hvad eleverne kan, og hvad de ikke kan endnu. Men når tests og prøver bliver styrende for det, der undervises i, kan man blive bekymret for, hvori dannelsesaspektet er. Hvis vi skal have kompetente, problemløsende og dannede unge mennesker ud af grundskolen, kræver det, at vi sammen kan skabe mening med læringen.

Det kan blandt andet gøres ved, at eleverne arbejder med problemer fra den virkelige verden og arbejder løsningsorienteret. Det kræver, at de af unge bliver i stand til at tilegne sig læringsstrategier, de kan anvende, når de er gået i stå eller har brug for at finde andre eller nye løsninger. På den måde bliver de i stand til at lære ved at være nysgerrige, turde udfordre de konventionelle løsninger og tænke problemløsningsorienteret for derigennem at finde læringslyst, motivation og måske endda mening.

Sproglig public service i et århundrede

Fra begyndelsen havde det været Lis Jacobsens tanke, at ordbogen skulle kunne erhverves af en bred læserskare til en overkommelig pris.

»Den generøse Støtte fra både Carlsbergfondet og Staten gjorde det muligt for Det Danske Sprog- og Litteraturselskab at sætte Prisen lavt og dermed bryde med sin avskyelige Uvane at fremstille Bøger, der er så dyre, at kun Gullasjebarnene, men ikke skikkelige Videnskabsmænd kan anskaffe dem«, som sprogprofessor Otto Jespersen tilfreds konstaterede i Politiken i 1918.

Ikke desto mindre gik salget nu i mange år trægt. Det var først omkring 1950, at ordbogen for alvor blev en kommerciel succes.

LIS JACOBSEN VAR ikke alene en mediebevist iværksætter og en fundraiser af Guds nåde. Hun var også en mesterlig organisator.

Hun havde blik for nødvendigheden af en fast stab og fik held til at overbevise både Carlsberg og de offentlige bevilgende myndigheder om nødvendigheden af at etablere seks faste stillinger til ordbog-sarbejdet.

Arbejdet krævede filologisk ekspertise på højeste niveau, og det krævede langsigtet investering. 20 år, mente Lis Jacobsen i en tidlig fase, men undervejs voksede ordbogen i omfang, og i realiteten blev det omtrent det dobbelte.

Sagen var nemlig, at ordbogen ikke var begrænset til samtidens ordforråd.

Den skulle omfatte det danske sprogs ordforråd helt fra 1700, dvs. også ord, der ikke længere var i brug. Intet under, at værket voksede under de flittige ordbog-

Det var først omkring 1950, at ordbogen for alvor blev en kommerciel succes

succes af forbillenderne i udlandet har kunnet leve op til.

Og nok var Lis Jacobsen ordbogsarbejdets ansigt udadtil og den, der tog sig af den institutionelle organisation, men det var hendes kollega Harald Juul-Jensen, der stod i spidsen for selve ordbogsredaktionen helt fra 1915 og til sin død i 1949.

Men tidsspandet på 40 år udgjorde naturligvis et problem.

Verden og dermed sproget forandrede sig. Mens ordbogens ældste bind beskriver sproget frem til Første Verdenskrig, henter de seneste bind deres eksempler på sprogbrug helt op i 50'erne. Og undervejs havde redaktionen også til en vis grad ændret politik, f.eks. ved efterhånden at medtage flere fremmedord.

Disse skævheder sørgede man da også for at råde bod på ved at udarbejde et supplement til ordbogen, sådan at hele ordbogen blev ført op til 1955 og fik et mere ensartet præg.

Men også det arbejde tog sin tid, og først i årene 1992-2005 kunne de fem supplementsbindinger sendes i trykken.

SAMTIDIG KOM den store ordbog lidt efter lidt til at miste sin styrke i det nudan-

ske. Fra at have været en samtidsordbog med historisk baggrund tilbage til ca. 1700 blev den, som tiden gik, en rent historisk ordbog.

I første omgang var behovet for en ny ordbog tilgodeset gennem den lille praktiske Nudansk Ordbog i 2 bind, igen på initiativ af Lis Jacobsen.

Den udkom i 1953 og adskillige gange i de følgende årtier på Politikens Forlag som led i dette forlags satsning på praktiske håndbøger.

Men efterhånden stod det klart, at der var brug for en helt ny, omfattende ordbog over moderne dansk, og i 1991 kunne Det Danske Sprog- og Litteraturselskab påbegynde arbejdet med Den Danske Ordbog, igen med Carlsbergfondet og staten som økonomisk grundlag.

Ordbogsartiklerne, altså artiklerne om hvert enkelt opslagsord, blev skrevet fra grunden, og ligesom i forgængeren, Ordbog over Det Danske Sprog, blev ordforklaringerne illustreret med autentiske eksempler på ordenes brug.

Ordbogen skulle i tråd med den store forgænger beskrive dansk sprog, som det faktisk blev anvendt i skrift og tale.

HELT I LIS Jacobsens ånd sørgede også 90'ernes ordbogsredaktører for at mobilisere offentligheden sprogets brugere i bestræbelserne på at beskrive ordenes betydninger mest muligt nuanceret.

Folk kunne melde sig som 'spORDhunde', der skulle opstøve oplysninger om nye ord og vendinger og nye betydninger af eksisterende ord og vendinger og indberette dem til ordbogsredaktionen. Men i modsætning til i 20'erne var der absolut ingen hævede øjenbryn over, at

man inddrog offentligheden for at få input om aktuel sprogbrug.

Redaktørerne havde imidlertid også helt nye værktøjer til deres rådighed.

Den begyndende digitalisering betød, at de nu kunne opbygge store elektroniske tekstsamlinger, tekstkorpora, med bl.a. avis- og magasintekster, som gjorde det betydelig lettere at undersøge ordenes brug i moderne dansk.

Den Danske Ordbog udkom i seks bind i årene 2003-05 på Gyldendal.

På det tidspunkt var det imidlertid blevet oplagt også at forberede en digital version, og i 2009 kunne Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, fortsat med støtte fra Carlsbergfondet og Kulturministeriet, lancere Den Danske Ordbog på sin ordbogsplatform ordnet.dk.

Nogle år før, i 2005, var også den store forgænger, 100-årsjubilaren Ordbog over det danske Sprog, blevet tilgængelig på ordnet.dk.

Men i deres digitale udgaver er de to ordbøger væsensforskellige. Hvor Ordbog over det danske Sprog er et afsluttet værk, en historisk beskrivelse af ordforrådet mellem ca. 1700 og 1950, er den digitale version af Den Danske Ordbog under løbende redigering.

Det er ikke for meget sagt, at skiftet fra trykt til digitalt medium har betydet en revolution for ordbogsarbejdet med moderne sprog.

Det gælder for det første selve benyttelsen.

Antallet af daglige opslag i Den Danske Ordbog vokser hele tiden, og med nu omtrent 130.000 daglige brugere ligger ordbogen stabilt blandt de mest besøgte danske hjemmesider inden for kultur-

Folk kunne melde sig som spORDhunde, der skulle opstøve oplysninger om nye ord og vendinger

området. Ordbogen er som Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs digitale ressourcer i det hele taget gratis at benytte.

DEN BILLIGE PRIS, som Ordbog over det danske Sprog i sin tid kunne erhverves for i et erklæret ønske om,

at den skulle kunne købes af mange mennesker, har i dag sin pendant i Den Danske Ordbogs frie tilgængelighed på ordnet.dk.

For det andet er dialogen med sprogbrugerne blevet langt mere intens.

Den brede, levende sproginteresse, som i sin tid kom til syne i avispalterne, når Lis Jacobsen efterlyste autentiske eksempler på ordenes brug, har sit moderne sidestykke på Den Danske Ordbogs hjemmeside, og her kan denne crowdsourcing naturligvis foregå i en helt anden skala.

Mange mennesker gør til stadighed reaktionen opmærksom på nye ord og vendinger og nye betydninger af ældre ord og vendinger og bidrager dermed til at holde ordbogen up to date.

Og det går aldrig stille af, når redaktionen lancerer sine opdateringer 3-4 gange om året. Ofte vækker ord anstod.

Det er ikke alle, der synes, at 'fuck' og 'shit' – den moderne pendant til 20'ernes gadedrængesprog – hører hjemme i en ordbog.